

Byzantina Symmeikta

Vol 5 (1983)

SYMMEIKTA 5

Παρατηρήσεις στο θεσμό του πρωτοπατρικού στο πρώιμο Βυζάντιο

Άννα Β. ΚΑΡΑΜΑΛΟΥΔΗ

doi: [10.12681/byzsym.683](https://doi.org/10.12681/byzsym.683)

Copyright © 2014, Άννα Β. ΚΑΡΑΜΑΛΟΥΔΗ

This work is licensed under a [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

To cite this article:

ΚΑΡΑΜΑΛΟΥΔΗ Α. Β. (1983). Παρατηρήσεις στο θεσμό του πρωτοπατρικού στο πρώιμο Βυζάντιο. *Byzantina Symmeikta*, 5, 161–168. <https://doi.org/10.12681/byzsym.683>

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΣΤΟ ΘΕΣΜΟ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΠΑΤΡΙΚΙΟΥ ΣΤΟ ΠΡΩΙΜΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟ*

Ἀντίθετα πρὸς τὰ νομοθετικὰ κείμενα τῆς πρώιμης βυζαντινῆς περιόδου, ὅπου δὲν γίνεται ἀναφορὰ στὸν ὄρο *πρωτοπατρίκιος*¹, μνεῖες σὲ ἑλληνόφωνες καὶ λατινόφωνες ἱστοριογραφικὲς πηγές συνηγοροῦν γιὰ τὴν ὑπαρξὴ καὶ λειτουργία τοῦ θεσμοῦ, ἀνώτατου, ὅπως φαίνεται, στὴ βυζαντινὴ συγκλητικὴ ἱεραρχία.

Ἡ μελέτη σκοπεῖ νὰ ἐξετάσει τὴν ἐξελικτικὴ πορεία τοῦ θεσμοῦ τοῦ πρωτοπατρικίου στὸ πρῶιμο Βυζάντιο, ἐρευνώντας ἰδιαιτέρως τὴ σχέση τοῦ πρωτοπατρικίου μὲ τὸν πρῶτο συγκλητικὸ καὶ τὶς αἰτίες καὶ συνθήκες πού ὀδηγοῦν τὸ θεσμὸ στὴν ἐξαφάνισή του.

Τὰ χρονικὰ ὅρια μέσα στὰ ὁποῖα ἐντοπίζεται ἡ ὑπαρξὴ πρωτοπατρικίου κυμαίνονται ἀνάμεσα στὸ 364 καὶ 711². Γιὰ τὸ ἐνδιάμεσο διάστημα ὁ ὄρος τοῦ πρωτοπατρικίου μνημονεύεται ἀπὸ τρεῖς ἀξιόπιστες πηγές. Συγκεκριμένα, στὸ Χρονικὸ τοῦ κόμητος Μαρκελλίνου καὶ στὰ *Getica* τοῦ Jordanis τὸ ὄνομα τοῦ Ἄσπαρ συνοδεύεται ἀπὸ τὸν τίτλο τοῦ *primus patriciorum* γιὰ τὸ ἔτος 471³. Ἐπίσης, ἡ ἱστορία τοῦ Μάλχου ἀπὸ τὴν Φιλαδέλφεια⁴ μαρτυρεῖ ὅτι τὸ 473 μὲ διαταγὴ τοῦ Λέοντος Α' ἡ καθέδρα τῶν πρωτοπατρικίων προσφέρεται στὸν Ἄραβα φύλαρχο Ἀμόρκεσο⁵.

*Ἐμφράζω καὶ ἀπὸ ἐδῶ τὶς εὐχαριστίες μου στὸν κ. Τ. Λουγγῆ γιὰ τὴ βοήθεια πού μοῦ προσέφερε σὲ ὅλα τὰ στάδια αὐτῆς τῆς ἐργασίας.

1. Ὁ E. Stein, (*Untersuchungen zum Staatsrecht des Bas - Empire*, Zeitschrift der Savigny - Stiftung für Rechtsgeschichte, Romanistische Abteilung, 41 (1920), σελ. 235 - 237 καὶ *Histoire du Bas - Empire*, τόμ. Β', Παρίσι - Βρυξέλλες - Ἄμστερνταμ 1949, Excursus C, σελ. 788 - 790) διατυπώνοντας τὶς ἀπόψεις του γιὰ τὴν ταύτιση τοῦ θεσμοῦ τοῦ πρωτοπατρικίου μὲ τὸν ἀρχηγὸ τῆς συγκλήτου διαχρονικὰ καθὼς καὶ γιὰ τὴν προτεραιότητα κατ' ἀρχαιότητα, δημιούργησε τὶς προϋποθέσεις γιὰ τὴ συγκριτικὴ αὐτὴ ἐρευνα. Βλ. καὶ παρακάτω, μηχανογραφικὴ ἀπεικόνιση.

2. Ἀρχαιότερη μνεία: . . . Θεόδωρόν τινα, πρῶτον ἐν πατρικίοις . . . , Θεοφάνης, σελ. 62 (de Boor). Τελευταία μνεία: . . . Βαρισβακούριος, ὁ πρωτοπατρίκιος καὶ κόμης τοῦ Ὀμφικίου . . . , Θεοφάνης, σελ. 380.

3. Marcellinus comes ἔτος 471 = MGH AA, XI, 90. Jordanis, *Getica* 239 = MGH AA, V, I, 119.

4. Γενικὰ γιὰ τὸν Μάλχο βλ. B. Baldwin, *Malchus of Philadelphia*, DOP 31 (1977), σελ. 91 - 107.

5. Μάλχος ἀπ. 1 = FHG IV, 113: ὅτι καθέδραν αὐτῶ τὴν πρωτοπατρικίων ἀποδοθῆναι

Ὁ ὄρος πρωτοπατρίκιος λοιπόν, ὅπως μαρτυροῦν οἱ πηγές, πρέπει νὰ ἦταν δηλωτικὸς ἐνὸς τίτλου ἢ ἀξιώματος, τοῦ ὁποῖου ἡ λειτουργικότητα ἐντοπίζεται ἰδιαίτερα στὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 5ου αἰώνα, ἀφοῦ ἐκείνη εἰδικὰ τὴν περίοδο παρατηρεῖται ἀπόδοσή του σὲ δύο διαφορετικὰ πρόσωπα μὲ χρονικὴ παρεμβολὴ δύο χρόνων¹.

Πρέπει ἀκόμη νὰ σημειωθεῖ ὅτι ὁ θεσμὸς τοῦ πρωτοπατρικίου ἐντοπίζεται μόνο στὴν Ἀνατολή, ὅπως δηλώνει ἡ ἔλλειψη σχετικῆς μνείας γιὰ τὴ Δύση.

α') Σχέση πρωτοπατρικίου καὶ πρώτου συγκλητικοῦ

Ὁ θεσμὸς τοῦ πρώτου συγκλητικοῦ ἐμφανίζεται στὴν Ἀνατολὴ καὶ στὴ Δύση, καὶ ἤδη ἀπὸ τὸ πρῶτο μισὸ τοῦ 5ου αἰώνα ἡ αἴγλη καὶ ἡ «ἀξία» του εἶναι μεγάλη. Ἰδιαίτερα στὴ Δύση ὁ θεσμὸς συναντᾶται νωρίτερα ἀπ' ὅ,τι στὴν Ἀνατολὴ καὶ ἐντοπίζεται, σύμφωνα μὲ τὸν Μαλάλα, στὸ πρόσωπο τοῦ παντοδύναμου Ἀετίου², ποῦ εἶναι συγχρόνως καὶ πατρίκιος³. Τὴ στιγμή τῆς δολοφονίας του (471)⁴, ὁ Ἄσπαρ ἀναφέρεται ἀπὸ τὴ χρονογραφία τοῦ Μαλάλα ὡς πρῶτος συγκλητικὸς καὶ πατρίκιος⁵ καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτόν, τὸ 474, ἀποκαλεῖται . . . πρῶτος τῆς συγκλήτου⁶ καὶ . . . *primus senator*⁷ ὁ πρῶτην ἀρχιστράτηγος τοῦ 468 Βασιλίσκος⁸.

Γιὰ νὰ γίνῃ κατανοητὴ ἡ σχέση τοῦ πρωτοπατρικίου μὲ τὸν πρῶτο συγκλητικό, εἶναι ἀναγκαῖα ἡ παράλληλη ἐξέταση τῆς θέσης ποῦ κατεῖχαν οἱ δύο θεσμοὶ ὡς πρὸς τὴ σύγκλητο καὶ ὡς πρὸς τὸν αὐτοκράτορα.

ἐκέλευσε. . . Σχετικὰ μὲ τὸν Ἀμόρκεσο βλ. J. R. Martindale, *The Prosopography of the Later Roman Empire (A.D. 395 - 527)*, τόμ. Β', Cambridge Univ. Press 1980, σελ. 73 (=PLRE).

1. Βλ. R. Guillard, *Ordre des maîtres*, ΕΕΒΣ 39 - 40 (1972 - 1973), σελ. 14 - 28 (=Titres et fonctions de l'empire byzantin, Var. Reprints, Λονδίνο 1976, ἀρ. IV) καὶ ἰδιαίτερα σελ. 19, ὅπου καὶ ἡ παρατήρηση τοῦ Guillard: «Toutefois, à la haute époque, le premier patrice pourrait avoir été le doyen des patrices ou encore, parmi les patrices celui qui occupait le premier rang». Πρβλ. τοῦ Ἰδίου, *Patrices des I Ve et Ve siècles*, ΕΕΒΣ 34 (1965), σελ. 139 - 174 (=Titres et fonctions . . ., ἀρ. VII).

2. Μαλάλας, σελ. 358 (CSHB): καὶ ἀκηκόως Ἀέτιος, ὁ πρῶτος συγκλητικὸς Ρώμης. . .

3. Ὁ.π., σελ. 359: . . . Ἀέτιος ὁ πατρίκιος . . .

4. Τὴ δολοφονία τοῦ Ἄσπαρ μνημονεύουν οἱ ἀκόλουθοι πηγές: Κάνδιδος ἀπ. 1 = FIIG IV, 135, Marcellinus, ὁ.π., Θεοφάνης, σελ. 117, Εὐστάθιος ἀπ. 3 = FHG IV, 140, Βίος Δανιὴλ Στυλίου 66 = An. Boll. 32 (1913), 185 (Delehaye). Βλ. καὶ E. Stein, *Histoire du Bas - Empire*, τόμ. Α', Παρίσι - Βρυξέλλες - Ἀμστερνταμ 1959, σελ. 361, σμ. 58 καὶ A. S. Kozlov, *Narodnye massy v konflikte Aspara i Lva*, Antičnaja drevnost i srednie veka 10 (1973), σελ. 263 - 266.

5. Μαλάλας, σελ. 371: ἐπὶ δὲ τῆς αὐτοῦ βασιλείας ὑπονοήσας τυραννίδα μελετᾶν Ἄσπαρα τὸν πατρίκιον, ὡς πρῶτον τῆς συγκλήτου, ἐφόνευσεν ἐν τῷ παλατίῳ. . .

6. Βίος Δανιὴλ Στυλίου 69 = An. Boll. 32 (1913), 186, 1, 18.

7. Excerpta Valesiana 41 = ἐκδ. Moreau, σελ. 12.

8. Γιὰ τὸν Βασιλίσκο βλ. PLRE, τόμ. Β', σελ. 212 - 214.

Ἔτσι, σὲ σχέση μετὰ τὴ σύγκλητο εἶναι αὐτονόητο ὅτι ὁ πρῶτος συγκλητικὸς εἶναι ἐπικεφαλῆς ὄλων τῶν μελῶν τῆς, ἐνῶ, παράλληλα, πρέπει νὰ κατέχει τὴ δευτέρη μετὰ τὸν αὐτοκράτορα θέση στὴν ἱεραρχία τοῦ Βυζαντίου, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὴ ρητὴ μνεία τοῦ Μαλάλα . . . εἴτε ἐξ αἵματός ἐστι βασιλικοῦ εἴτε ἐξ αἵματός ἐστι συγκλητικοῦ πρώτου¹.

Ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρά, ἤδη ἀπὸ τὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 5ου αἰώνα, τὴ σύγκλητο² ἀπαρτίζουν μόνο οἱ *viri illustres*, δηλ. οἱ *praefecti praetorio, praefecti urbi, magistri officiorum, magistri militum, quaestores, comites domesticorum equitum* καὶ *comites domesticorum peditum*, πού ἀποτελοῦν τοὺς ὑψιστοὺς συγκλητικὸς βαθμούς³. Συνακόλουθα, οἱ *viri illustres* εἶναι καὶ οἱ μόνοι πού ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ ἀποκτήσουν τὸ συγκλητικὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου. Συνεπῶς, ὁ πρωτοπατρικίος ὡς ἐπικεφαλῆς τῶν πατρικίων, πού κατεῖχαν τὴν πρώτη θέση ἀνάμεσα στοὺς *illustres*⁴, ἦταν αὐτόματα καὶ ἐπικεφαλῆς τῶν ἀνώτατων συγκλητικῶν, ἐπομένως καὶ πρῶτος τῆς συγκλήτου. Ἐπίσης, ὁ θεσμὸς τοῦ πρωτοπατρικίου ὡς ἐνδιάμεσος τοῦ αὐτοκράτορα καὶ τῶν πατρικίων, οἱ ὁποῖοι ἦταν πολλοὶ καὶ κατεῖχαν, ὅπως εἶδαμε, τὶς ὑψηλότερες συγκλητικὲς θέσεις, πρέπει νὰ βρισκόταν στὴν ἀμέσως ἐπομένη μετὰ τὸν αὐτοκράτορα βαθμίδα στὴ βυζαντινὴ ἱεραρχικὴ κλίμακα.

Ἡ πλήρης, λοιπόν, ἀναλογία πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στὴ θέση τοῦ πρωτοπατρικίου καὶ τοῦ πρώτου συγκλητικοῦ τόσο σὲ σχέση μετὰ τὸν αὐτοκράτορα ὅσο καὶ μετὰ τὴ σύγκλητο μᾶς ὀδηγεῖ στὸ συμπέρασμα ὅτι οἱ δύο ἀνώτατες συγκλητικὲς ἀρχὲς ταυτίζονται κατὰ τὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 5ου αἰώνα, δηλαδὴ κατὰ τὴν ἐποχὴ πού ὁ θεσμὸς τοῦ πρωτοπατρικίου βρισκόταν σὲ μεγάλη ἀκμὴ.

Εἶναι, ἐξάλλου, χαρακτηριστικὸ ὅτι ἡ χρονογραφία τοῦ Μαλάλα μνημονεῦει τὸν Ἀσπαρ ὡς πρῶτο συγκλητικὸ τὸ 471, ἐνῶ οἱ δύο λατινόφωνες πηγές ὡς πρωτοπατρικίο γιὰ τὸ ἴδιο ἔτος. Τὸ γεγονός ὅτι μετὰ τὸ συνδυασμὸ τῶν πληροφοριῶν καὶ τῶν δύο διαφορετικῆς προέλευσης πηγῶν ὁ Ἀσπαρ ἐμφανίζεται νὰ συγκεντρώνει στὸ πρόσωπό του καὶ τὶς δύο ἀνώτατες συγκλητικὲς ἐξουσίες μᾶς ἐπιτρέπει νὰ συμπεράνουμε ὅτι οἱ τελευταῖες ταυτίζονται ἤδη ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἀσπαρ.

Κατὰ τὴν περίοδο, ὅμως, ἐκείνη μνημονεύεται πρωτοπατρικίος γιὰ πρώτη

1. Μαλάλας, σελ. 352 - 353.

2. Γενικά γιὰ τὴ σύγκλητο βλ. Αἰκατερίνης Χριστοφιλοπούλου, *Ἡ Σύγκλητος εἰς τὸ Βυζαντινὸν Κράτος*, Ἀθήνα 1949 καὶ H. G. Beck, *Senat und Volk von Konstantinopel*, Bayer. Akademie der Wissensch. Phil - Hist. Kl. Sitzungsberichte 1966, σελ. 1 - 75 (= Ideen und Realitäten in Byzanz, Var. Reprints, Λοῦδνο 1972, ἀρ. XII).

3. Βλ. A. H. M. Jones, *The Later Roman Empire (284 - 602)*, τόμ. Β', Ὁξφόρδη 1964, σελ. 528 - 529 (=LRE) καὶ Stein, *Histoire*, τόμ. Β', σελ. 70.

4. Βλ. R. Guiland, *Recherches sur les institutions byzantines*, τόμ. Β', Βερολίνο - Ἀμστερνταμ 1967, σελ. 44.

φορά μετά από διάστημα ενός περίπου αιώνα. Συνεπώς, ήδη από την επανεμφάνισή του, πού συμπίπτει με την εποχή της παντοδυναμίας του Άσπαρ¹, ο θεσμός του πρωτοπατρικίου ταυτίζεται με το θεσμό του πρώτου συγκλητικού.

Ἡ ταύτιση τῶν δύο ἀνώτατων συγκλητικῶν ἀρχῶν συνεχίζεται σὲ ὅλο τὸ σύντομο διάστημα τῆς ἀκμῆς τοῦ θεσμοῦ τοῦ πρωτοπατρικίου, δηλαδή ὡς καὶ τὸ ἔτος 473, ὅπως δείχνει ἡ ἀνάλυση ὡς πρὸς τὴν ὀργάνωση τῆς συγκλήτου στὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 5ου αἰώνα πού παραθέσαμε. Εἶναι χαρακτηριστικὸ, ἄλλωστε, τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ 473 ἔχουμε μνεῖα μόνο πρωτοπατρικίου, τοῦ Ἀμορκέσου, καὶ ὄχι ἄλλου πρώτου συγκλητικοῦ.

Τέλος, ἀπὸ τὸ ἔτος 474 ἡ σύζευξη τῶν δύο θεσμῶν διακόπτεται. Ὁ πρωτοπατρικίος ἐξαφανίζεται γιὰ ἓνα πολὺ μεγάλο χρονικὸ διάστημα, ἐνῶ ὁ πρῶτος συγκλητικὸς συνεχίζει νὰ ὑπάρχει ἀπρόσκοπτα, ὅπως δείχνει ἡ μνεῖα γιὰ τὸν πρῶτο συγκλητικὸ Βασιλίσκο, τὸ 474. χωρὶς νὰ τὸν ἐπηρεάσει ἡ ἐξαφάνιση τοῦ θεσμοῦ τοῦ πρωτοπατρικίου. Ἐπομένως, μπορούμε νὰ συμπεράνουμε ὅτι ἐνῶ ὁ πρωτοπατρικίος ἦταν αὐτονόητα καὶ πρῶτος τῆς συγκλήτου, ὁ πρῶτος συγκλητικὸς δὲν ἦταν ἀπαραίτητα καὶ πρωτοπατρικίος, πολὺ περισσότερο ἐπειδὴ οἱ μόνες σαφεῖς μνεῖες πρωτοπατρικίων εἶναι αὐτὲς πού ἀναφέραμε γιὰ τὸν Ἀσπαρ καὶ τὸν Ἀμόρκεσο².

β') Ποιοὶ λόγοι ὀδηγοῦν τὸ θεσμὸ τοῦ πρωτοπατρικίου στὴν ἐξαφάνιση

Μετὰ τὸν Ἀμόρκεσο, ὁ θεσμὸς τοῦ πρωτοπατρικίου επανεμφανίζεται μόλις τὸ 711 μετὰ τὸν Βαρισβακούριο. Ἡ ἔλλειψη σχετικῶν μνεῖων γιὰ τὸ ἐνδιάμεσο χρονικὸ διάστημα φανερώνει ὅτι ὁ θεσμὸς πρέπει νὰ καταργήθηκε κατὰ τὴ διάρκεια τῆς βασιλείας τοῦ Βασιλίσκου ἢ τοῦ Ζήνωνος. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι τὸ 491 ὁ ἀδελφὸς τοῦ Ζήνωνος, Λογγῖνος, πού εἶχε συγκεντρώσει στὰ χέρια του πολλὰς ἐξουσίες³, ἀναφέρεται ἀπὸ τὸν Θεοφάνη ὡς . . . δις ὑπατεύσας καὶ τῆς βουλῆς πάσης ἡγούμενος. . .⁴.

1. Γιὰ τὴν παντοδυναμία τοῦ Ἀσπαρ βλ. W. E. Kaegi, Jr., *Byzantium and the Decline of Rome*, Princeton 1968, σελ. 5, 55.

2. Ὅπως εἶπαμε στὴν ἀρχὴ (σελ. 161, σημ. 2), τὸ παράδειγμα τοῦ Βαρισβακουρίου στὰ τέλη τοῦ 7ου/ἀρχὲς τοῦ 8ου αἰώνα εἶναι μεμονωμένο. Βλ. σχετικά Π. Α. Γιαννοπούλου, *Σπουδαὶ βυζαντινῶν προσωπικότητων: Βαρισβακούριος, κόμισ τοῦ Ὀπικίου*, Βυζαντινὰ 4 (1972), σελ. 289 - 297.

3. Γιὰ τὸν ἀδελφὸ τοῦ Ζήνωνος, Λογγῖνο, βλ. PLRE, τόμ. Β', σελ. 689 - 690.

4. Θεοφάνης, σελ. 135. Εἶναι χαρακτηριστικὸ ὅτι ἡ χρονογραφία τοῦ Θεοφάνη δὲν ἀναφέρει τὸ θεσμὸ τοῦ πρωτοπατρικίου τὴν ἐποχὴ πού, ὅπως φαίνεται, βρισκόταν σὲ ἀκμῆ, ἀλλά, ὅπως εἶδαμε πρὶν πάνω, μνημονεύει πρωτοπατρικίους σὲ ἐποχὲς προγενέστερες καὶ μεταγενέστερες τοῦ 5ου αἰώνα.

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΑΠΟ 01 01 0449 ΕΩΣ 31 12 0451 A/A 0001

ΠΗΓΗ 01 ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ 000142 ΜΑΛΛΑΡΑΣ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ,ΒΟΝΝΗΣ Σ 358

ΘΕΜΑΤΑ 1 0802050202 ΚΤΟΜΙΚΕΣ ΜΕΤΑΚΙΝΗΣΕΙΣ

ΤΟΠΟΙ 1 000000010 ΓΑΛΛΙΩΝ ΥΠΑΡΧΙΑ ΑΝΙΩΝ 000000049 ΟΥΤΙΚΗ ΡΩΜΑΙΚΗ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΑΠΟ 01 01 0324 ΕΩΣ 03 09 0476

ΠΡΟΣΩΠΑ 1 000021 ΑΤΤΙΛΑΣ ΙΔΙΟΤ 00010 ΒΑΣΙΛΕΥΣ ΟΥΝΝΩΝ ΑΠΟ 01 01 0434 ΕΩΣ 31 12 0453

2 000191 ΑΕΤΙΟΣ ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ ΙΔΙΟΤ 00032 ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ ΑΠΟ 01 01 0435 ΕΩΣ 31 12 0454

ΙΔΙΟΤ 00087 ΠΡΩΤΟΣ ΤΗΣ ΣΥΓΚΛΗΤΟΥ ΑΠΟ 01 01 0449 ΕΩΣ 31 12 0455

Κ Ο Ρ Ι Ο

ΚΑΙ ΑΚΗΚΟΥΣ ΑΕΤΙΟΣ. Ο ΠΡΩΤΟΣ ΣΥΓΚΛΗΤΙΚΟΣ ΡΩΜΗΣ ΤΗΝ ΥΠΕΡΒΑΛΛΟΥΣΙΑΝ ΤΟΜΗΝ ΤΗΣ ΑΠΟ-
ΜΕΝΟΜΗΝΗΣ ΑΠΟΚΡΙΣΕΩΣ ΑΤΤΙΛΑ, ΑΠΗΛΘΕ ΠΡΟΣ ΑΝΑΡΙΧΟΝ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΓΑΛΛΟΥΣ, ΟΝΤΑ
ΕΚΘΡΟΝ ΡΩΜΑΙΩΝ

Γ Ε Γ Ο Μ Ο Σ (Π Ε Ρ Ι Λ Η Ξ Η)
Ο ΑΕΤΙΟΣ ΠΗΓΑΙΝΕΙ ΣΤΗ ΓΑΛΛΙΑ ΣΤΟΥΣ ΒΗΣΙΓΟΤΘΟΥΣ

Π Η Γ Ε Σ / Β Ο Η Θ Η Μ Α Τ Α

1 01 ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ 000084 ΣΙΔΩΝΙΟΣ ΛΟΥΕΝ VII 336

2 01 ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ 000090 ΙΟΡΔΑΝΕΣ GETICA MGH,AA,V,1 Σ 186-190

3 01 ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ 000099 ΠΡΟΣΠΕΡΟΣ ΤΙΡΩΝ MGH AA IX Σ 1364

4 14 ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ 000002 STEIN HISTOIRE DU BAS EMPIRE I 334-335

5 17 ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ 000003 ΠΡΟΣΟΠΟΓΡΑΦΥ LRE II 21-29

6 17 ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ 000020 ΛΟΥΓΓΗΣ ΑΕΤΙΟΣ ΦΛΑΒΙΟΣ ΥΦΡΙΑ 3 33-34

7 17 ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ 000021 ΣΕΕΚ ΑΕΤΙΟΣ 4 RE I 1 703

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΑΠΟ 01 01 0471 ΕΩΣ 31 01 0471 A/A 0001

ΠΗΓΗ 01 ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ 000142 ΜΑΛΛΑΡΑΣ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ,ΒΟΝΝΗΣ Σ 371

ΘΕΜΑΤΑ 1 0502010600 ΘΑΝΑΤΟΙ/ΚΗΘΕΙΣ

2 0802020103 ΣΥΝΘΗΚΕΣ

3 0802020408 ΑΛΛΕΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

ΤΟΠΟΙ 1 1000000001 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ ΑΝΙΩΝ 000000001 ΕΥΡΩΠΗ ΕΠΑΡΧΙΑ ΑΠΟ 01 01 0324 ΕΩΣ 31 12 0679

2 2000000000 ΠΑΛΑΤΙΟΝ ΙΕΡΩΝ ΑΝΙΩΝ 1000000001 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ ΑΠΟ 01 01 0329 ΕΩΣ 24 09 0867

ΠΡΟΣΩΠΑ 1 000005 ΛΕΩΝ Ο ΘΡΑΣ ΙΔΙΟΤ 00001 ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΑΠΟ 07 02 0457 ΕΩΣ 18 01 0474

ΙΔΙΟΤ 00013 ΥΠΑΤΟΣ ΑΠΟ 01 01 0471 ΕΩΣ 31 12 0471

2 000188 ΑΣΠΑΡ ΦΑ ΑΡΑΒΟΥΡΙΟΣ ΙΔΙΟΤ 00087 ΠΡΩΤΟΣ ΤΗΣ ΣΥΓΚΛΗΤΟΥ ΑΠΟ 01 01 0451 ΕΩΣ 31 01 0471

3 000492 ΑΡΑΒΟΥΡΙΟΣ ΦΑ ΝΕΥΤΕΡΟΣ ΙΔΙΟΤ 00032 ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ ΑΠΟ 01 01 0448 ΕΩΣ 31 12 0471

4 000494 ΠΑΤΡΙΚΙΟΣ ΙΟΥΛΙΟΣ ΙΔΙΟΤ 00021 ΚΑΙΣΑΡ ΑΠΟ 01 01 0470 ΕΩΣ 31 01 0471

Κ Ο Ρ Ι Ο

ΕΠΙ ΔΕ ΤΗΣ ΑΥΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΑΣ ΥΠΟΜΟΧΘΑΣ ΤΥΡΑΝΝΙΔΑ ΜΕΛΕΤΑΝ ΑΣΠΑΡΑ ΤΟΝ ΠΑΤΡΙΚΙΟΝ, ΩΣ
ΠΡΩΤΟΝ ΤΗΣ ΣΥΓΚΛΗΤΟΥ, ΕΦΘΗΜΕΥΣΕΝ ΕΝ ΤΩ ΠΑΛΑΤΙΩ ΚΑΙ ΑΡΑΒΟΥΡΙΟΝ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΚΙΟΝ
ΤΟΥΣ ΥΙΟΥΣ ΑΥΤΟΥ ΕΝ ΚΟΜΒΗΝΤΩΙ, ΚΑΙ ΑΥΤΟΥΣ ΟΝΤΑΣ ΣΥΓΚΛΗΤΙΚΟΥΣ, ΚΑΤΑΚΟΥΣ ΤΑ ΣΩΜΑ-
ΤΑ ΑΥΤΩΝ.

Γ Ε Γ Ο Μ Ο Σ (Π Ε Ρ Ι Λ Η Ξ Η)
Ο ΛΕΩΝ ΣΦΑΞΕΙ ΤΟΝ ΑΣΠΑΡΑ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΓΙΟΥΣ ΤΟΥ ΑΡΑΒΟΥΡΙΟ ΚΑΙ ΠΑΤΡΙΚΙΟ ΣΤΟ ΠΑΛΑ-
ΤΙΟΝ

Π Η Γ Ε Σ / Β Ο Η Θ Η Μ Α Τ Α

1 01 ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ 000054 ΚΑΝΟΙΩΟΣ ΑΠ 1

2 01 ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ 000150 ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΕΠΙΘΑΝΕΥΣ ΑΠ 3

3 01 ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ 000211 ΒΕΘΘΑΝΗΣ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ,DE BOOR Σ 117

4 04 ΘΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ 000003 ΘΙΟΣ ΔΑΝΙΗΛ ΣΥΝΑΙΤΟΥ ΑΒ Σ 66

5 01 ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ 000533 ΝΙΚΗΦΩΡΟΣ ΚΑΛΛΙΣΤΟΣ 15 27

6 14 ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ 000002 STEIN HISTOIRE DU BAS EMPIRE I 361

7 17 ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ 000003 ΕΒΕΣΟΡΟΓΡΑΦΥ LRE II 842

8 20 ΔΙΔΟΡΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ 000069 ΚΟΖΛΩ ΑΒΣΥ 10 1973 Σ 263-266

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ ΑΠΟ 18 01 0473 ΕΩΣ 18 01 0474 A/A 0011

ΠΗΓΗ 01 ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ 000052 ΜΑΛΧΟΣ FHC IV 1 Σ 113

ΘΕΜΑΤΑ 1 0401000000 ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ

2 0802020404 ΔΙΟΡΙΣΜΟΙ/ΠΑΥΣΕΙΣ

3 0802020408 ΑΛΛΕΣ ΑΥΤΟΚΡΑΤ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

ΤΟΠΟΙ 1 1000000001 ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗ ΑΝΙΩΝ 0000000001 ΕΥΡΩΠΗ ΕΠΑΡΧΙΑ ΑΠΟ 01 01 0324 ΕΩΣ 31 12 0679

ΠΡΟΣΩΠΑ 1 000005 ΛΕΩΝ Ο ΘΡΑΣ ΙΔΙΟΤ 00001 ΑΥΤΟΚΡΑΤΩΡ ΑΠΟ 07 02 0457 ΕΩΣ 18 01 0474

ΙΔΙΟΤ 00013 ΥΠΑΤΟΣ ΑΠΟ 01 01 0473 ΕΩΣ 31 12 0473

2 000352 ΑΜΟΡΚΕΣΙΟΣ ΙΔΙΟΤ 00358 ΠΡΩΤΟΠΑΤΡΙΚΙΟΣ ΑΠΟ 18 01 0473 ΕΩΣ 18 01 0474

Κ Ο Ρ Ι Ο

... ΟΤΙ ΚΑΘΕΩΡΑΝ ΑΥΤΕΙ ΤΗΝ ΠΡΩΤΟΠΑΤΡΙΚΙΩΝ ΑΠΟΔΟΘΗΝΑΙ ΕΚΕΛΕΥΣΕ (ΛΕΩΝ)
Γ Ε Γ Ο Μ Ο Σ (Π Ε Ρ Ι Λ Η Ξ Η)
Ο ΛΕΩΝ Α' ΚΑΝΕΙ ΤΟΝ ΑΜΟΡΚΕΣΙΟ CAPUT SENATUS

Π Η Γ Ε Σ / Β Ο Η Θ Η Μ Α Τ Α

1 17 ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ 000003 ΠΡΟΣΟΠΟΓΡΑΦΥ LRE 2 663,73

2 14 ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ 000019 BURY LATER ROMAN EMPIRE Σ 232

Ἡ διαδικασία τῆς ἐξαφάνισης τῆς ἀνώτατης συγκλητικῆς ἀρχῆς τοῦ πρωτοπατρικίου εἶναι σκοτεινή, ἐξαιτίας τῆς ὀλοκληρωτικῆς ἔλλειψης σχετικῶν πληροφοριῶν· ἐπομένως, μόνο εἰκασίες μποροῦν νὰ διατυπωθοῦν.

Ὁ κίνδυνος, πού συνεπαγόταν ἡ δράση τοῦ πρωτοπατρικίου στήν Ἀνατολή γιὰ τὴν ἐκεῖ αὐτοκρατορικὴ ἐξουσία, πῆγαζε ἀπὸ τὴ συγκέντρωση ὑπερβολικὰ μεγάλης δύναμης σὲ ἓνα πρόσωπο. Τὸ γεγονός αὐτὸ ἦταν βέβαια φυσικὸ νὰ προδιαθέτει δυσμενῶς τοὺς αὐτοκράτορες ἀπέναντι στοῦ θεσμοῦ, δὲν ἦταν ὅμως ἀρκετὸ γιὰ νὰ ὀδηγήσει στήν κατάργησή του. Ὅπως εἶδαμε, ὁ αὐτοκράτορας Λέων Α', παρόλο τὸ κακὸ προηγούμενο τοῦ Ἀσπαρ¹, ἀνανεώνει τὸ θεσμὸ τοῦ πρωτοπατρικίου στοῦ πρόσωπο τοῦ Ἀμορκέσου. Ἀκόμη, ὁ πρῶτος τῆς συγκλήτου, ἀξίωμα μὲ μεγάλη ἐπίσης δύναμη, συνεχίζει νὰ ὑπάρχει καὶ νὰ λειτουργεῖ καὶ μετὰ τὸ 476, χωρὶς ποτὲ νὰ τεθεῖ θέμα κατάργησής του, καὶ μάλιστα εἰδικὰ τὴν τελευταία δεκαετία τοῦ 5ου αἰώνα, ὅποτε φορεῖς του εἶναι πρόσωπα μὲ ἰδιαίτερα αὐξημένη δύναμη, ὅπως ὁ Λογγῖνος στήν Ἀνατολή καὶ ὁ Φέστος στὴ Δύση². Συνεπῶς, ἂν περιορίσουμε τὴν ἐξέταση τῶν ἐπιπτώσεων τῆς δράσης τοῦ πρωτοπατρικίου μόνο μέσα στὰ ὅρια τῆς ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας, δὲ θὰ μπορέσουμε νὰ ἐντοπίσουμε τὰ αἷτια τῆς κατάργησής του.

Στὴ Δύση τὰ πράγματα εἶχαν πάρει διαφορετικὴ τροπὴ κατὰ τὴ διάρκειά τοῦ 5ου αἰώνα. Ὑπῆρχε μιὰ ποιοτικὴ διαφορὰ τοῦ πατρικίου στοῦ δυτικὸ ρωμαϊκὸ κράτος καὶ τοῦ ἀντίστοιχου θεσμοῦ στοῦ ἀνατολικό, πού ἔκανε τὸν πρῶτο αἰσθητὰ ἀνώτερο ἀπὸ τὸ δεύτερο. Ἐνῶ δηλαδὴ στήν Ἀνατολὴ ὁ πατρικίος ἦταν ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀνώτερους τίτλους τῆς συγκλητικῆς ἀριστοκρατίας, στὴ Δύση κυβερνοῦσε *de facto*³ τὴν αὐτοκρατορία, φθάνοντας στοῦ σημείου νὰ ρυθμίζει θέματα διαδοχῆς αὐτοκρατόρων⁴. Ὁ πατρικίος στὴ Δύση ἰσοδυναμοῦσε, ἐπομένως, μὲ ὀρισμένες ἀναλογίες μὲ τὸν πρωτοπατρικίον στήν Ἀνατολή⁵.

1. Γιὰ τὶς ἐπιδιώξεις τοῦ Ἀσπαρ βλ. Κασσιόδωρου Χρονικὸ 1290 ἔτος 471 =MGH AA, XI, 158: *His consulibus Constantinopoli affectator tyrranidis a Leone principe Aspar occiditur*.

2. *Excerpta Valesiana* 53 = ἔκδ. Moreau, σελ. 15: *caput senatus*. Βλ. T. C. L o u n g h i s, *Les ambassades byzantines en Occident depuis la fondation des états barbares jusqu'aux Croisades (407 - 1096)*, Ἀθήνα 1980, σελ. 54, σημ. 2.

3. Βλ. A. H. M. J o n e s, *Le declin du monde antique 284 - 610*, Histoire de l'Europe, τόμ. Α', σελ. 127.

4. Βλ. J. B. B u r y, *A History of the Later Roman Empire (395 A.D. to 800 A.D.)*, τόμ. Α', ἀνατ. Ἀμστερνταμ 1966, σελ. 279.

5. Ἡ ἰσοδυναμία αὐτὴ ἐνισχύεται ἀκόμα περισσότερο ἀπὸ τὶς προσωπικότητες πού κατέχουν τὰ ἀντίστοιχα ἀξιώματα. Ὅταν, δηλαδὴ, στήν Ἀνατολὴ εἶναι πρωτοπατρικίος ὁ Ἀσπαρ, πού εἶναι βάρβαρος, στὴ Δύση πατρικίος εἶναι ὁ Ρικίμερ (PLRE, τόμ. Β', σελ. 942 - 945), ἐπίσης βαρβαρικῆς καταγωγῆς. Ἀκόμη, ὅταν στήν καθέδρα τῶν πρωτοπατρικίων προωθεῖται ὁ Ἀραβας φύλαρχος Ἀμόρκεσος, τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου στὴ Δύση κατέχει ὁ Γονδεβαῦδος (PLRE, τόμ. Β', σελ. 524 - 525), ἡγεμόνας τῶν Βουργουνδίων.

Ἐπίσης, ἐνῶ στήν Ἀνατολή οἱ πατρίκιοι, πού ἦταν πολλοί¹, ὑπάγονταν διοικητικά στόν αὐτοκράτορα, στή Δύση ὁ πατρίκιος πού ἦταν μόνον ἓνας², δροῦσε ἀνεξέλεγκτα ἀπό τόν αὐτοκράτορα τῆς Ἀνατολῆς.

Κατά τήν ἐποχή τῆς βασιλείας τοῦ Ζήνωνος, ὅμως, παρατηροῦνται μεταβολές πού σχετίζονται μέ τήν ὑπόσταση τοῦ ἴδιου τοῦ θεσμοῦ τοῦ πατρικίου στήν Ἀνατολή καθῶς καί μέ τήν ὡς τότε ἀπεριόριστη δύναμη καί ἀνεξέλεγκτη δράση τοῦ πατρικίου στή Δύση.

Συγκεκριμένα, στήν Ἀνατολή τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου, ὅπερ τῶν λοιπῶν πάντων προηγεῖται³ δίδεται τώρα μόνον στοὺς ὑπάτους, ἐπάρχους πραιτωρίων, ἐπάρχους Ἰλλυρικοῦ, ἐπάρχους πόλεως, *magistri militum*, *magistri officiorum*⁴. Ἐπομένως, δὲν εἶχαν πιά τὴ δυνατότητα νὰ τὸ ἀποκτήσουν ὅλοι οἱ *illustres*, ὅπως συνέβαινε παλαιότερα, ἀλλὰ μόνον ὀρισμένοι ἀπὸ αὐτούς. Περιορίζοντας τοὺς τίτλους πού ἐπέτρεπαν τὴν πρόσβαση στὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου, ὁ Ζήνων ἐξύψωσε ἀκόμα περισσότερο τὸν ἤδη πολὺ σημαντικὸ αὐτὸ συγκλητικὸ βαθμὸ⁵.

Στὴ Δύση, μετὰ τὴ μεταβολὴ τοῦ 476, ὁ Ὀδόακρος πού ἐπικράτησε στὴ Ρώμη καί σὲ ὅλη τὴν Ἰταλία⁶, ἀναγνωρίζει τὸν Ζήωνα ὡς μοναδικὸ αὐτοκράτορα σὲ Ἀνατολή καί Δύση καί ζητᾷ ἀπὸ αὐτὸν νὰ τοῦ δώσει τὸν τίτλο τοῦ πατρικίου καί νὰ τοῦ ἐμπιστευθεῖ τὴ διοίκηση τῆς Ἰταλίας⁷. Ὁ Ζήνων δέ-

1. Μία δειγματοληπτικὴ ἔρευνα στὴ μηχανογράφηση τῆς βυζαντινῆς χρονολογίας (πρόγραμμα ἐρευνῶν τοῦ ΚΒΕ) ἔδειξε ὅτι στήν Ἀνατολή δὲν διορίζονται ποτὲ περισσότεροι ἀπὸ δύο πατρίκιοι τὸ χρόνο. Τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου ὅμως δὲν ἦταν ἐτήσιο, ὅπως τοῦ ὑπάτου, ὁπότε μπορεῖ εὐκόλα νὰ γίνῃ κατανοητὴ ἡ ὑπαρξὴ πολλῶν πατρικίων στήν Ἀνατολή.

2. Σχετικὰ μέ τὸ θεσμὸ τοῦ πατρικίου καί τὴ μοναδικότητά του στὴ Δύση τὸν 5ο αἰῶνα σὲ ἀντίθεση μέ τὴν Ἀνατολή βλ. W. Heil, *Der konstantinische Patriziat*, Βασιλεία - Στουτγάρδη 1966.

3. C.J. XII, 3, 3.

4. Ὁ.π. καί III, 24, 3. Βλ. τὸ ἄρθρο τοῦ A. Lippold, *Zenon*, RE 19/2 XA, 1972, στῆλες 208 - 209.

5. Τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰουστινιανοῦ ἐπίσης τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου ἐξακολουθεῖ νὰ ἔχει μεγάλη αἴγλη καί «ἀξία», ὅπως προκύπτει ἀπὸ τὶς προτάσεις τοῦ Φάρα πρὸς τὸν πολιορκημένο βασιλέα τῶν Βανδάλων Γελίμερο, ὅπου μεταξὺ ἄλλων τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου χαρακτηρίζεται ἀνώτατο (Προκόπιος, Πολ. Δ', 6, 22 = Hauriy A', 446), καί ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι οἱ συγκλητικοὶ προέρχονται ἀποκλειστικὰ ἀπὸ τοὺς πατρικίους καί τοὺς ὑπάτους. . . κατερχόμενοι ἕως ὅλους τοὺς *illustres*. . . (N.J. 62, 2 Schoell - Kroll). Τὸ ἀξίωμα τοῦ πατρικίου γίνεται τὸ ὑψηλότερο τῆς ἱεραρχίας (L. Bréhier, *Le monde byzantin: Les institutions de l'empire byzantin*, Παρίσι 1949, σελ. 101). Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ οἱ πατρίκιοι καί οἱ ἀνώτατοι συγκλητικοὶ ὀνομάζονται *virī gloriosi* (Jones, IRE, τόμ. Β', σελ. 529, Lounghis, ὁ.π., σελ. 266, σημ. 5).

6. Κάνδιδος ἀπ. 1 = FHG IV, 136: Ὀδόακρος Ἰταλίας ἐκράτησε καί αὐτῆς Ρώμης.

7. Μάλχος ἀπ. 10 = FHG IV, 119: . . . (Ὀδόακος) ἠνάγκασε τὴν βουλὴν ἀποστεῖλαι πρεσβείαν Ζήνωνι σημαίνουσαν, ὡς ἰδίας μὲν αὐτοῖς βασιλείας οὐ δέοι, κοινὸς δὲ ἀποχορῆσει μόνος ὢν αὐτοκράτωρ ἐπ' ἀμφοτέροις τοῖς πέρασι. Τὸν μέντοι Ὀδόακον ὑπ' αὐτῶν προβε-

χεται¹ και διαγράφεται τότε μιὰ κατάσταση εὐνοϊκὴ γιὰ τὸν αὐτοκράτορα τῆς Ἀνατολῆς. Καταργεῖται ἡ παρουσία τοῦ μοναδικοῦ και παντοδύναμου πατρικίου τῆς Δύσης. Γιὰ πρώτη φορὰ οἱ πατρίκιοι γίνονται δύο, γιὰ τὴν ἴδια ἐποχὴ στὴ Δύση ὑπάρχει και ἕνας ἄλλος πατρίκιος, ὁ ἡγεμόνας τῶν Βουργουνδίων Γονδεβαῦδος, ποὺ ἤδη ἀπὸ τὸ 472 εἶχε δεχθεῖ τὸ ἀξίωμα ἀπὸ τὸ δυτικὸ αὐτοκράτορα Ὀλύβριο² στὴ θέση τοῦ δολοφονημένου Ρικίμερ. Ἐπίσης, ἡ ὑπαρξὴ δυτικοῦ αὐτοκράτορα κρίνεται περιττὴ και στὴ θέση του προωθείται ὁ Ὀδοάκρος, ποὺ ἦταν βέβαια ἀνεξάρτητος βασιλέας³ σὲ σχέση μὲ τοὺς ὑπηκόους του, θεωρητικὰ ὅμως ὑπόκειται στὸν αὐτοκράτορα τῆς Ἀνατολῆς⁴ ὡς πατρίκιος διορισμένος ἀπὸ ἐκεῖνον. Ὅλα ὅσα ἀναφέρθηκαν παραπάνω, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν ἀναγνώρισή του ὡς μοναδικοῦ αὐτοκράτορα σὲ Ἀνατολὴ και Δύση, ἐξασφάλιζαν ἀκόμα περισσότερο τὴν ἐξουσία τοῦ Ζήνωνος, ποὺ τώρα μποροῦσε νὰ ἐλέγχει τὴν κατάσταση οὐσιαστικὰ στὴν ἀνατολικὴ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία και, τυπικά, στὰ βαρβαρικὰ κράτη, ποὺ ἀποτελοῦσαν πρῶτα τὸ δυτικὸ ρωμαϊκὸ κράτος.

Τὴν εὐνοϊκὴ ὅμως γιὰ τὸν Ζήωνα κατάσταση, ποὺ περιγράψαμε, ἀπειλοῦσε, πιθανότατα, ἡ ὑπαρξὴ ἑνὸς πρωτοπατρικίου στὴν Ἀνατολὴ. Ἀπὸ τὴ στιγμὴ ποὺ ὁ πρωτοπατρίκιος ἦταν ἐπικεφαλὴς τῶν πατρικίων τῆς Ἀνατολῆς, θὰ μποροῦσε κάλλιστα νὰ ἀξιώσει νὰ γίνεῖ ἢ και νὰ θεωρηθεῖ αὐτόματα ἀρχηγὸς και τῶν πατρικίων τῆς Δύσης, ἐφόσον ἐκεῖ δὲν ὑπῆρχε πρωτοπατρίκιος. Ἐπειδὴ, ὅμως, ὁ πρωτοπατρίκιος ἐρχόταν ἱεραρχικὰ ἀμέσως μετὰ τὸν αὐτοκράτορα και κατὰ τὴν ἐποχὴ τῆς δεύτερης βασιλείας τοῦ Ζήνωνος δὲν ὑπῆρχε αὐτοκράτορας στὴ Δύση παρὰ μόνο πατρίκιοι ποὺ διοικοῦσαν, ἦταν πολὺ πιθανὸ ὁ πρωτοπατρίκιος, πρόσωπο μὲ ὑπεραυξημένες ἐξουσίες, νὰ ἔχει βλέψεις στὸν αὐτοκρατορικὸ θρόνο τῆς Δύσης. Κάτι τέτοιο βέβαια θὰ σήμαινε ὅτι τὰ βαρβαρικὰ κράτη ποὺ ἀποτελοῦσαν πρῶτα τὴ δυτικὴ ρωμαϊκὴ αὐτοκρατορία και ποὺ μετὰ τὴν ἀνάδειξη τοῦ Ὀδοάκρου σὲ πατρίκιο ἀνῆκαν πάλι στὴ σφαῖρα ἐπιρροῆς τοῦ αὐτοκράτορα τῆς Ἀνατολῆς, θὰ ξέφευγαν ἀπὸ τὴν ἐπικυριαρχία τοῦ τελευταίου. Εἶναι λοιπὸν φανερὸ ὅτι κάτω ἀπὸ τίς συνθήκες ποὺ ἐπικράτησαν ἀπὸ τὸ 476 και ὕστερα, ἡ συνέχιση τῆς ὑπαρξῆς και λειτουργίας τοῦ θεσμοῦ τοῦ πρωτοπατρικίου συνεπαγόταν γιὰ τὸν

βλῆσθαι ἱκανὸν ὄντα σώζειν τὰ παρ' αὐτοῖς πράγματα, πολιτικὴν ἔχοντα σύνεσιν ὁμοῦ και μάχιμον· και δεῖσθαι τοῦ Ζήωνος πατρικίου τε αὐτῷ ἀποστεῖλαι ἀξίαν και τῶν Ἰταλῶν τούτῳ ἐφείναι διοίκησιν.

1. Ὁ.π.: *Και βασιλείων γράμμα περι ὧν ἠβούλετο πέμπων τῷ Ὀδοάκῳ πατρίκιον ἐν τούτῳ τῷ γράμματι ἐπωνόμασε (= Ζήνων).*

2. *Fasti Vindobonenses Priores* ἔτος 472 = MGH AA, IX, 306 - 307.

3. Βλ. Stein, *Histoire*, τόμ. Β', σελ. 49 και A.H.M. Jones, *The Constitutional Position of Odoacer and Theodoric*, *Journal of Roman St.* 52 (1962), σελ. 126 - 130.

4. Βλ. Bury, ὁ.π., σελ. 279.

Ζήνωνα ένδεχόμενα προβλήματα και κινδύνους, πού θά μπορούσαν νά ξεπεραστούν ή και νά άποφευχθοῦν ριζικά με την κατάργηση του παντοδύναμου θεσμοῦ.

Παράλληλα με την κατάργηση του θεσμοῦ του πρωτοπατριίου, ο Ζήνων με τὰ διατάγματα του για τους πατριούς, πού ήδη άναφέραμε, και τὰ όποια απέβλεπαν στην ένδυνάμωση και ποιοτική έξύψωση του αξιώματος, καθιστᾶ τὸ βάρβαρο ήγεμόνα πού τὸ κατέχει έπαρκή και κατάλληλο για τή διοίκηση¹ του πρώην δυτικοῦ ρωμαϊκοῦ κράτους, άποκλείοντας έμπρακτα τήν ανάγκη ύπαρξης δυτικοῦ αυτοκράτορα².

Ή παραχώρηση του τίτλου του πατριίου στον Όδόακρο, ή κατάργηση του πρωτοπατριίου, τὰ διατάγματα για την ένδυνάμωση του θεσμοῦ του πατριίου φαίνεται ότι συνθέτουν συγκεκριμένη σειρά ενεργειών, στις όποιες προβαίνει ο Ζήνων άνταποκρινόμενος στις νέες συνθήκες πού έπικρατοῦν στη Δύση και άποσκοπώντας σε μιᾶ έμμεση επέμβαση στα έσωτερικά των βαρβαρικῶν κρατῶν μετά τον άποκλεισμό τῆς δυνατότητας ενεργητικῆς παρέμβασῆς του.

Συνοψίζοντας, τὰ αίτια τῆς όριστικῆς κατάργησης του θεσμοῦ του πρωτοπατριίου θά πρέπει νά αναζητηθοῦν στη διαμόρφωση τῆς πολιτικῆς κατάστασης στη Δύση μετά τὸ 476, στα πλαίσια τῆς τακτικῆς των άνατολικῶν αυτοκρατόρων πού προσπαθοῦσαν νά έπεμβαίνουν και νά καθορίζουν την τύχη τῆς δυτικῆς αυτοκρατορίας σύμφωνα με την πολιτική τους ιδεολογία³. Ή ύπαρξη του πρωτοπατριίου άποτελοῦσε στη συγκεκριμένη χρονική στιγμή σοβαρότατο έμπόδιο για την έφαρμογή τῆς πολιτικῆς αὐτῆς. Σε τελική άνάλυση, ή κατάργηση του θεσμοῦ του πρωτοπατριίου από τον Ζήωνα πρέπει νά έχει άμεση σχέση με την προσπάθεια πού κατέβαλε ο ίδιος νά έπιβάλει στη Δύση, μετά τὸ 476, την έπικυριαρχία του αυτοκράτορα τῆς Άνατολῆς.

ANNA B. ΚΑΡΑΜΑΛΟΥΔΗ

1. Βλ. Τ. Κ. Λ ο υ γ γ ή, *Αί Ρωμαϊκαί επαρχίαι τῆς Δύσεως τῷ 476. Ή Tarracoenensis και ή Άνατολική αυτοκρατορία*, Παρνασσός 16 (1974), σελ. 126 - 127.

2. Σχετικά με την έποχή του Θεοδορίχου του Μεγάλου βλ. W. Ensslin, *Beweise der Romverbundenheit in Theoderichs des Grossen Aussen- und Innenpolitik*, στον τόμο «I Goti in Occidente», SCIAM III (1956), σελ. 509 - 536.

3. Βλ. K a e g i, ό.π., passim.